

Телєгіна Д.М.

Обелець Т.В.

канд. економ. наук

ORCID ID: 0000-0002-1553-5150

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ВАЖКА ПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ: ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ

HEAVY INDUSTRY OF UKRAINE: EVALUATION OF INVESTMENT ACTIVITY

В статті наведена загальна характеристика важкої промисловості, її галузей, проаналізовані загальні тенденції розвитку важкої промисловості. Було розглянуто основні проблеми галузі, які заважають найбільш ефективному її функціонуванню. В ході даного дослідження були виокремлені частки найважливіших галузей важкої промисловості в загальному обсязі виробництва в Україні. Наведено дані щодо обсягів капітальних інвестицій у промисловість загалом, а також у металургію, у добувну та переробну промисловості та машинобудування за останні 5 років. В статті було проведено статистичний аналіз інвестиційної активності галузей важкої промисловості в Україні в 2003-2017 рр. В даному дослідженні обґрунтовано макроекономічні і мікроекономічні фактори, що обмежують інвестиційну активність вітчизняних промислових підприємств та заважають їх розвитку. На основі опрацьованого матеріалу було виявлено нестачу капітальних інвестицій для розвитку основних галузей важкої промисловості.

Ключові слова: важка промисловість, галузь, інвестиційна активність, капітальні інвестиції, джерела фінансування інвестиційної діяльності, промислові підприємства.

This article provides a general description of heavy industry, its industries, and analyzes the general trends in the development of heavy industry. The main problems of the industry that hinder its most efficient functioning were considered. In the course of this study, the shares of the most important heavy industries in the total production in Ukraine were identified. The data on the volume of capital investments in the industry as a whole, as well as in metallurgy, mining and processing industries and mechanical engineering over the past 5 years are presented. The article carried out a statistical analysis of the investment activity of heavy industries in Ukraine in 2003-2017. This study substantiates macroeconomic and microeconomic factors that limit the investment activity of domestic industrial enterprises and hinder their development. On the basis of the material developed, a lack of capital investment was discovered for the development of the main branches of heavy industry.

Keywords: heavy industry, industry, investment activity, capital investment, sources of financing of investment activity, industrial enterprises.

Вступ. Важка промисловість є провідною галуззю української промисловості. Вона займає велику частку у всій галузевій структурі промисловості України, а також в загальному обсязі виробництва ВВП. Але цей показник доводить, що важка промисловість завжди витісняла та переважала над легкою та харчовою. Це призвело до недостатнього забезпечення населення продукцією та до повільного темпу зростання цих промисловостей.

Дане дослідження є актуальним, оскільки воно наочно відображає основні проблеми важкої промисловості України, які на сьогоднішній день необхідно вирішувати, щоб забезпечити найбільш ефективне функціонування цього сектору промисловості. Важка промисловість України та її галузі було розглянуто в працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. Серед них роботи таких дослідників, як О. Дмитрашко, Р. Журило, В. Кім, М. Макаренко, Д. Малащук, Н. Карачин, В. Ольшевський, Н. Тарасова, В. Довбня. У зарубіжній економічній літературі запропоновано багато досліджень різноманітних аспектів інвестиційної діяльності підприємств. Відомими є праці В. Д. Базилевича, В. М. Гейця, С. Шмідта, І. А. Бланка, Ф. Фабоцці та ін.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження важкої промисловості України, визначення основних проблем галузі, зокрема стосовно капітального інвестування, і на основі цього визначення основних тенденцій розвитку важкої промисловості.

Методологія. Методологічною основою проведеного дослідження стали системний підхід, порівняльний аналіз та синтез. Також, такий неформалізований метод, як побудова аналітичних таблиць та графіків.

Результати дослідження. Важливо спочатку зазначити, що включає до себе важка промисловість. Важка промисловість – це сукупність галузей промисловості, що займаються переважно виробництвом засобів виробництва (обладнання, машини, агрегати, механізми тощо). Вона включає та об'єднує галузі обробної, видобувної, машинобудівної промисловостей, а також хімічну, тепло- та електроенергетичну, деревообробну промисловості, чорну та кольорову металургію, виробництво будівельних матеріалів. Тож спробуємо охарактеризувати найважливіші галузі важкої промисловості.

На рис. 1 відображено частки найважливіших галузей важкої промисловості в загальному обсязі виробництва в Україні.

Найбільший відсоток належить саме металургії (38%). Частка машинобудування – 14,4%, видобувна промисловість – 8,5%.

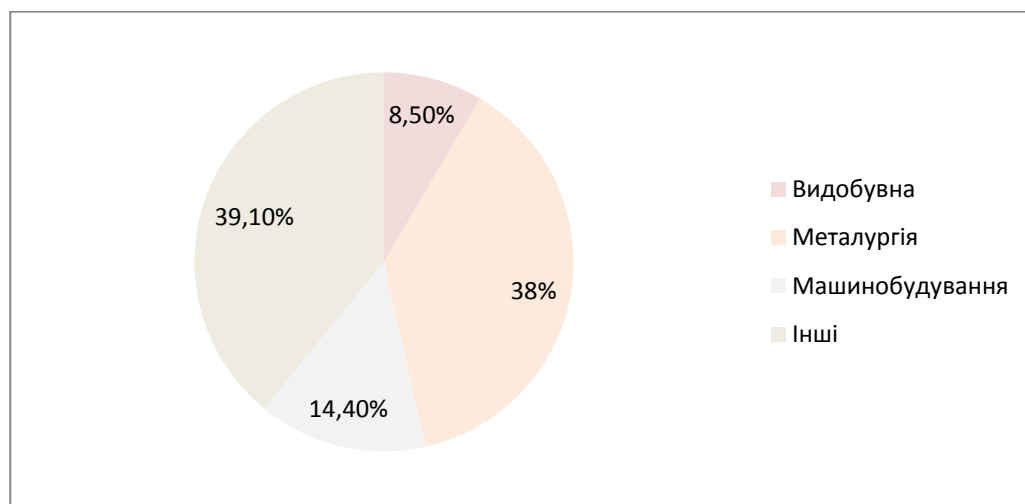

Рисунок 1 – Частка галузей промисловості в загальному обсязі виробництва в Україні

Металургія – базова галузь вітчизняної промисловості. Вона задовольняє потреби країни в чорних та кольорових металах, нерудних матеріалах. Підприємства металургії спеціалізуються на виробництві чавуну, сталі, труб, прокату тощо. В Україні також існує значний конструкторський та науково-дослідний потенціал, що стосується металургійного виробництва – це спеціальні науково-дослідні та проектні організації.

Частка металургії у ВВП України становить близько 38%. У промисловому виробництві ця частка становить 27,3%, тоді як у структурі світової промисловості – 34,3%, в експорті – 34,2%.

Нижче наведені дані щодо обсягів капітальних інвестицій у металургію та промисловість загалом за останні 5 років [1].

Таблиця 1 - Обсяги капітальних інвестицій у металургію у 2013-2017 роках та їх відсоткова зміна, порівняно з 2013 роком

Рік	2013	2014	%	2015	%	2016	%	2017	%
Загальний обсяг капітальних інвестицій в промисловість	97574,1	86242	-11,6	87656	-10,1	117753,6	20,6	143300	46,8
Обсяг капітальних інвестицій в металургію	10875	11833,6	8,8	12470	14,6	14662,8	34,8	17829,1	63,9

Найбільший обсяг інвестицій в металургію спостерігався у 2017 році. Порівняно з 2013 роком, обсяг зріс на 63,9 %.

Інвестиції в цю галузь промисловості є недостатніми. Це пов'язано, по-перше, з несприятливою зовнішньо – економічною кон'юктурою ринку. По-друге, з послабленням державного впливу на галузь та відсутністю внутрішніх джерел фінансування. І по-третє, це пов'язано з застарілими технологіями та технікою, через що галузь не може розвиватись в повному обсязі. Це призводить до зменшення капітальних інвестицій у галузь.

Нижче на діаграмі (рис.2) бачимо, що все ж таки динаміка зростання капітальних інвестицій в цю галузь є, але ця динаміка незначна.

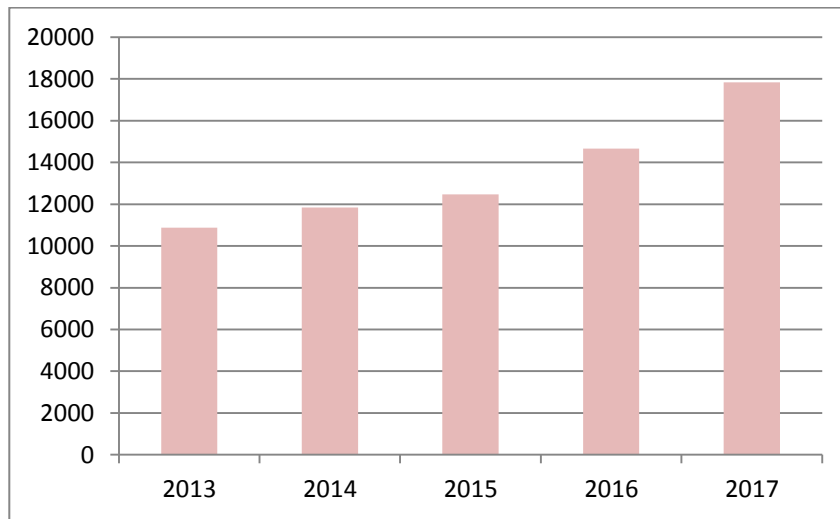

Рисунок 2 – Обсяг капітальних інвестицій у металургію протягом 2013-2017 років

Добувна та обробна промисловості є також основними секторами національної економіки. Підприємства цієї галузі займаються видобутком, постачанням і, відповідно, переробкою кам'яного вугілля, залізних та марганцевих руд, нерудної сировини для чорної металургії, яка є основою українського експорту та виробляє продукцію з металів, що необхідна для машинобудування, будівництва, транспорту тощо. Для розвитку даної галузі в Україні достатньо ресурсів, але зараз спостерігається тенденція до імпортування значної частини паливної сировини.

У 2013-2015 роках спостерігалось зменшення частки інвестицій у добувну та переробну промисловості. Далі відбувається збільшення інвестиційної активності, це показано в таблиці 2[1].

Таблиця 2 - Обсяги капітальних інвестицій у добувну та переробну промисловості у 2013-2017 роках та їх відсоткова зміна, порівняно з 2013 роком

Рік	2013	2014	%	2015	%	2016	%	2017	%
Загальний обсяг капітальних інвестицій в промисловість	97574,1	86242	- 11,6	87656	- 10,1	117753,6	20,6	143300	46,8
Обсяг капітальних інвестицій в добувну промисловість	21624,8	20010,6	-7,4	18466,3	- 14,6	22545,6	4,25	35552,2	64,4
Обсяг капітальних інвестицій в переробну промисловість	44717,9	42474,4	- 5,01	46219,1	3,35	62223,3	39,1	73883,8	65,2

На сьогоднішній день, переробна промисловість займає не найменшу частку інвестицій від їх загального обсягу (станом на 2017 рік переробна займає 51,5%). Добувна займає лише 24,8%, і цей спад обумовлює уповільнення темпів інвестиційної діяльності в середньому по економіці.

Галузі вітчизняного загального машинобудування налічують більше 1000 підприємств різного призначення та різних форм власності. Різноманітною є галузева структура: в Україні розвинуте важке, сільськогосподарське, транспортне машинобудування, верстатно-і приладобудування, електротехнічне та радіотехнічне виробництво. Виробництво приладів та інструментів має експортоутворююче значення.

Інноваційна активність в галузі є недостатньою. Лише близько 14% машинобудівних підприємств здійснюють інноваційну діяльність, хоча наразі працює декілька конструкторських і наукових організацій, наприклад, Інститут проблем машинобудування ім. А.М. Підгорного в Харківській області. Основною причиною низької інноваційної активності є незначні обсяги фінансування.

Потенціал машинобудування станом на 2017 рік відображається тим, що галузь знаходиться серед п'ятірки галузей, що вже досягли успіху зростання фінансових показників. Але єдине, що для цього необхідно – масштабні інвестиції для покращення фінансових результатів підприємств, впровадження нових технологій і техніки, модернізації виробництва.

Автомобілебудування найменш розвинена галузь машинобудування України, воно потребує капітальних інвестицій та впровадження нових технологій у виробництво, оскільки продукція галузі через свою якість майже не експортується, а реалізується на вітчизняному ринку. Наприклад, було б доцільно впровадити власне виробництво автомобільних листів, які наразі Україна імпортує.

Динаміка капітального інвестування в галузь представлена в таблиці 3.

Таблиця 3 - Обсяги капітальних інвестицій у машинобудування у 2013-2017 роках та їх відсоткова зміна, порівняно з 2013 роком [1]

Рік	2013	2014	%	2015	%	2016	%	2017	%
Загальний обсяг капітальних інвестицій в промисловість	97574,1	86242	- 11,6	87656	- 10,1	117753,6	20,6	143300	46,8
Обсяг капітальних інвестицій в виробництво автотранспортних засобів	3122,9	2627,7	- 15,8	3332,1	6,69	3388,1	8,49	4781,1	53,09
Обсяг капітальних інвестицій в виробництво машин та устаткування	2132,1	2020,8	-5,2	1945,4	-8,7	2318,3	8,73	3290,7	54,3
Обсяг капітальних інвестицій в виробництво	1000,3	601,7	- 39,8	584,8	- 41,5	1402,3	40,1	1484,9	48,4

електричного устаткування									
---------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

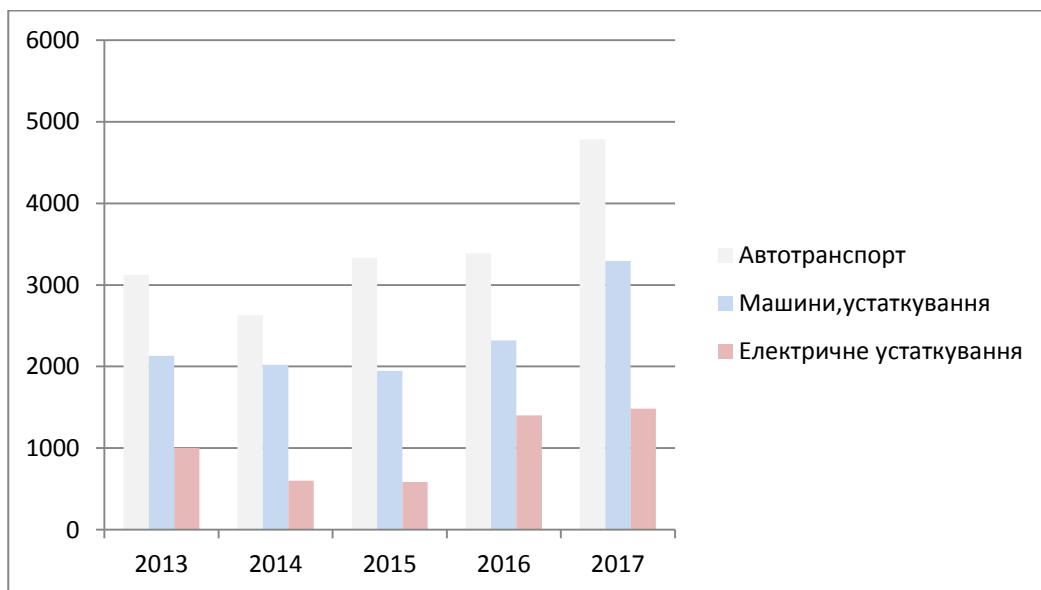

Рисунок 3 – Обсяг капітальних інвестицій у машинобудування протягом 2013-2017 років

Як бачимо на рис. 3, серед основних галузей машинобудування, найбільше інвестуються автотранспорт та виробництво машин і устаткування. Виробництво електричного устаткування, комп'ютерів, оптичної та електричної продукції інвестуються найменше.

Крім машинобудування, серед галузей промисловості позитивні фінансові результати спостерігаються ще у сфері виробництва та розподілення електроенергії, газу та води. Враховуючи дефіцит газу і нафти в країні, а також проблеми в розвитку атомної енергетики у зв'язку з недосконалістю реакторів на українських АЕС, значення теплових електростанцій і вугілля як енергетичного палива зростає [3].

Станом на 2017 рік капітальні інвестиції в галузь виробництва та розподілення електроенергії, газу та води становили 33864 млн грн., це становить 23,6% від загальної кількості інвестицій в 2017 році.

Проаналізуємо обсяги реалізації продукції машинобудування за період 2013-2017 років на основі статистичних даних в таблиці 4 [1]. Від 2000 року статистична звітність України надається за міжнародними стандартами, тобто показники відображаються не за галузями, а за видами економічної діяльності.

Таблиця 4 - Обсяги реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності у 2013-2017 роках

	2013		2014		2015		2016		2017	
	млн.грн	у % до підсумку	млн.грн	у % до підсумку	млн.грн	у % до підсумку	млн.грн	у % до підсумку	млн.грн	у % до підсумку
Промисловість ²	1322408,4	100,0	1428839,1	100,0	1776603,7	100,0	2158030,0	100,0	2625862,7	100,0
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	151575,3	11,5	154700,8	10,8	191599,3	10,8	240150,3	11,1	323530,4	12,3
Переробна промисловість	817734,3	61,8	903735,3	63,3	1139213,2	64,1	1312729,0	60,8	1627504,3	62,0
виробництво коксу та продуктів нафтопереробки	48864,5	3,7	47126,1	3,3	59971,7	3,4	69855,6	3,2	103191,8	3,9
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	48508,1	3,7	49808,2	3,5	68010,1	3,8	60534,8	2,8	65767,6	2,5
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	12202,9	0,9	14595,8	1,0	20295,8	1,1	26060,9	1,2	30175,3	1,1
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин та устаткування	207305,3	15,7	237393,0	16,6	278502,8	15,7	318195,9	14,8	411372,3	15,7
машинобудування	113926,6	8,6	101924,7	7,1	115261,7	6,5	131351,8	6,1	168281,9	6,4

виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	7508,7	0,6	8133,4	0,6	8772,9	0,5	12366,1	0,6	13783,3	0,5
виробництво електричного устаткування	21832,4	1,6	21005,7	1,5	24038,5	1,3	26594,6	1,2	32986,9	1,2
виробництво машин і устаткування, не віднесені до інших угруповань	34782,4	2,6	33524,8	2,3	41998,0	2,4	50105,3	2,3	59767,7	2,3
виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	49803,1	3,8	39260,8	2,7	40452,3	2,3	42285,8	2,0	61744,0	2,4
виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	29560,2	2,2	30956,4	2,2	35647,4	2,0	43650,3	2,0	56383,9	2,2
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	333400,6	25,2	351803,2	24,6	424705,2	23,9	580354,1	26,9	646568,0	24,6
Водопостачання; каналізація	19698,2	1,5	18599,8	1,3	21086,0	1,2	24796,6	1,2	28260,0	1,1

Як бачимо, найбільші обсяги реалізації спостерігаються у переробній промисловості (у % до підсумку на 2017 рік – 62,1%). Великі показники також має сфера виробництва електроенергії, газу, пари (у % до підсумку 24,5%). На третьому місці металургійне виробництво (15,6%). Низькі показники реалізації продукції мають сфери деревообробки, виробництва коксу, хімічна промисловість.

Висновки. Отже, можна зробити висновки, що на даний момент у важкій промисловості спостерігається процес зростання обсягів виробництва, відбувається реструктуризація важкої промисловості на пріоритетний розвиток машинобудування, особливо високоточного, при зниженні темпів росту металургійного виробництва та добувної промисловості. Україна має необхідну кількість ресурсів для розвитку основних галузей важкої промисловості, але для цього це не вистачає капітальних інвестицій в галузі. Це пов'язано насамперед з несприятливою зовнішньо – економічною кон'юнктурою ринку, з послабленням державного впливу на галузь (зростають інфляційні процеси, спостерігається зменшення імпорту промислової продукції) та відсутністю внутрішніх джерел фінансування. А насамперед це пов'язано з застарілими технологіями та технікою.

Проблема перетворення важкої промисловості на конкурентоспроможну інноваційну галузь, що динамічно розвивається, потребує подальшого вивчення. Також, не зважаючи на значну кількість робіт, присвячених проблемам інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, такій темі як інвестиційна активність у вітчизняній економічній літературі приділено не достатньо уваги. Детальне вивчення цієї теми допоможе забезпечити передумови для активізації інвестицій та розвитку важкої промисловості загалом.

Література:

1. Капітальні інвестиції за видами промислової діяльності. [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Україна комунальна. URL: <http://jkg-portal.com.ua>
4. Козик В. В. Чинники інвестиційного процесу / В. В. Козик, А. І. Бажанова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». — 2002.
5. Пріоритети інвестиційної політики у контексті модернізації економіки України: аналітична доповідь. – К.: НІСД, 2013. – 48 с.
6. Сухоруков А.І. Пріоритети державної політики щодо інвестиційного забезпечення структурних зрушень у промисловості. / А. І. Сухоруков, Т.П.Крупельницька./ URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/invest_zabe_zp-2873f.pdf
7. Макроекономічні показники. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57896